

DE EUROPESE PARLEMENTSVERKIEZINGEN; WAAROM STEMMEN NEDERLANDERS (NIET)?

Ondanks dat Nederland sinds het begin van de Europese Unie een belangrijke rol heeft gehad in het reilen en zeilen van de supranationale politieke eenheid, is de Nederlandse burger lang niet zo betrokken, al helemaal niet bij de Europese Parlementsverkiezingen.

Sinds de beginselen van de Europese Unie (EU) is Nederland een van de hoofdrolspelers. Samen met België, Luxemburg, Italië, Frankrijk en West-Duitsland richtte Nederland in 1952 de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) op. Het was de eerste supranationale, Europese gemeenschap en figureerde als een eerste stap richting de Europese Unie die we vandaag de dag kennen. In de 68 jaar sinds de oprichting van de EGKS, bleef Nederland een belangrijke rol spelen binnen de organisatie en politieke zaken van de EU. Toch vertaalt dit zich niet naar een even grote betrokkenheid bij de Nederlandse bevolking. Sterker nog, als het om de opkomst bij de Europese parlementsverkiezingen gaat, staat Nederland sinds het begin onderaan het lijstje van de eerdergenoemde oprichters. Ook scoort Nederland elk jaar opnieuw onder het Europees gemiddelde. In 2019 ging 41,9% van de Nederlandse 18-plussers naar de stembus voor de Europese Parlementsverkiezingen, een sterk contrast met de opkomst voor de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen in 2017 (81,9%). De vraag die ons resteert is: Waarom stemmen Nederlanders (niet) bij de Europese Parlementsverkiezingen?

Wat we al weten

EU-breed is de vraag waarom mensen wel of niet stemmen de laatste jaren in populariteit gestegen. De opkomst van populistische politieke partijen met anti-EU-leuzen, de recente gebeurtenissen rondom de Brexit en het groeiend wantrouwen in de EU bij de burger maken duidelijk dat de EU meer aandacht moet besteden aan de sterkte en legitimiteit van het democratische systeem waarmee zij sinds 1979 werkt. De opkomst bij verkiezingen is een goede maatstaf om juist dit probleem te meten. Per definitie is de democratische legitimiteit afhankelijk van het instemmen en de goedkeuring van de burger. De opkomst bij verkiezingen kan daar figureren als een indicator: hoe meer mensen stemmen, hoe meer instemming er is.

Wetenschappers zijn dan ook uitvoerig aan de slag gegaan om redenen te achterhalen waarom mensen wel of niet de stap maken om naar de stembus te gaan. In 1957 kwam politiek wetenschapper Downs al met een formule waarin de kans dat iemand ging stemmen werd berekend door de voordelen plus de grootte van het effect van de stem met de hindernissen af te wegen. Maar in de

jaren die volgden bleek de formule weinig rekening te houden met menselijke irrationaliteit en persoonlijke omstandigheden. Later werden demografische, economische, sociale, culturele, mentale en geografische factoren toegevoegd aan de lijst.

Zo bleek gender een significante invloed te hebben op de kans of je wel of niet gaat stemmen voor de Europese Parlementsverkiezingen. In 2019 kwam naar voren dat er significant minder vrouwen bij de Europese Parlementsverkiezingen van 2014 gestemd hebben dan mannen. Ook leeftijd doet er toe: als je tussen de 40 en 50 jaar oud bent, is de kans groter dat je gaat stemmen dan als je jonger of ouder bent.

Economische factoren zoals huishoudelijk inkomen, werkloosheid of subsidie van de EU speelden evengoed een significante rol in eerdere supranationale en/of nationale verkiezingen. EU-lidstaten waar het huishoudelijk inkomen gemiddeld hoger is, stemmen gemiddeld vaker in Europese Parlementsverkiezingen. In 1999 bleek ook dat hogere regionale werkloosheid de opkomst bij landelijke verkiezingen in Nederland benadeelt. Mogelijk hebben EU-subsidies ook een effect op de opkomstgraad. In verschillende onderzoeken in 2014 en 2019 komt naar voren dat burgers die meer positieve effecten ondervinden van EU-subsidie vaker stemmen bij Europese Parlementsverkiezingen dan burgers die hier weinig van merken.

Als het om de opkomst bij Europese Parlementsverkiezingen gaat, staat Nederland onderaan het lijstje van de oprichters

De laatste twintig jaar is er ook meer aandacht gekomen voor het effect van sociale, culturele en mentale factoren die ons stemgedrag mogelijk beïnvloeden. Cassel beschreef in 1999 het begrip sociale participatie als de vrijwillige deelname aan verenigingsactiviteiten. Met een begrip dat zoveel acties omvat, is het makkelijker om de tegenhanger ervan te gebruiken als indicator. In 2014 werd dan ook onderzocht wat het effect van ervaren eenzaamheid onder burgers was op ons stemgedrag. Hieruit blijkt dat burgers die zich frequent eenzaam voelen aanzienlijk minder vaak stemmen dan burgers die zich zelden eenzaam voelen. Toch hoeft je sociale participatie niet altijd buitenshuis te zoeken. In 2019 bleek dat Amerikaanse huishoudens die uit meer dan één persoon bestaan 23% meer kans hebben om te gaan stemmen. Ook scholen en kerkelijke gemeenschappen nemen een belangrijke rol op zich. Hoe langer je op school zit, hoe groter de kans dat je naar de stembus gaat. Als je actief betrokken bent bij een religieuze gemeenschap stem je waarschijnlijk vaker dan iemand die dit niet is.

Andere wetenschappers zochten naar een meer intrinsieke motivatie achter het stemgedrag van de burger. Zo blijkt mentaal welzijn een significante factor te zijn in onze sociale participatie. Daarnaast onderstrepen wetenschappers in 2001 het feit dat politieke ideologieën en daarmee democratische systemen gebouwd zijn op de belofte dat ze de kwaliteit van het leven van de burger beter kunnen maken. Burgers die geloven dat ze door hun stem uit te brengen de kwaliteit van hun leven kunnen verbeteren, zullen eerder stemmen. Elf jaar later werd deze theorie opnieuw getest bij tweeduizend Amerikanen. Daaruit bleek dat de burgers die de kwaliteit van hun leven hoger inschatte significant

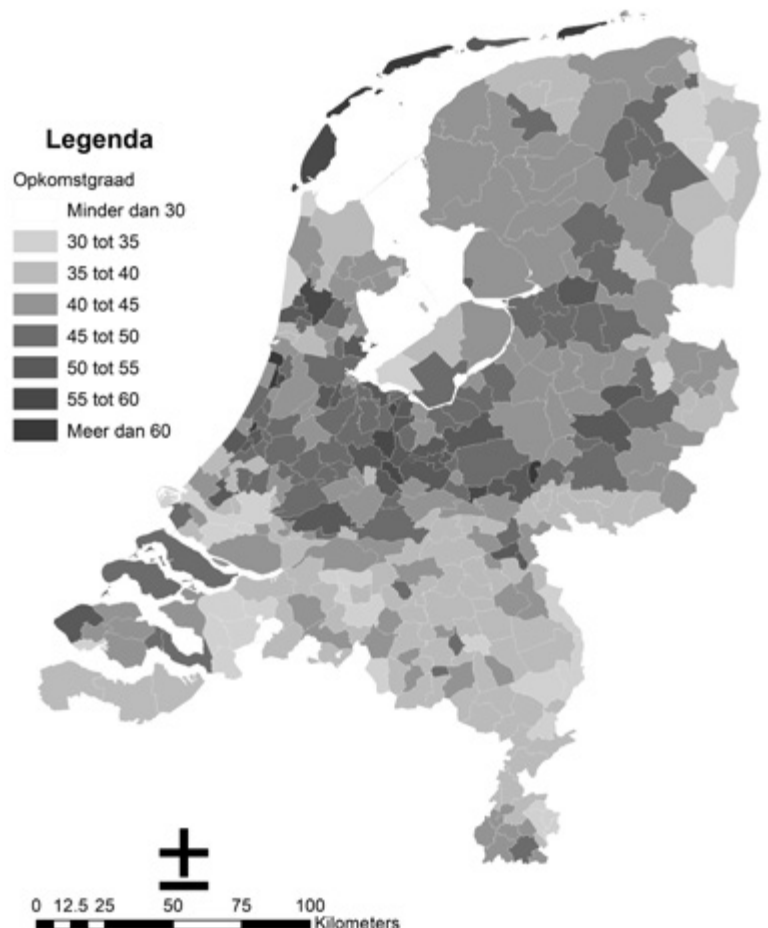
vaker stemden dan burgers die hun levenskwaliteit als slecht categoriseerden.

Er heerst de vraag of politieke voorkeur invloed heeft op het wel of niet stemmen tijdens de Europese Parlementsverkiezingen. Deze vraag brengt echter een paradox met zich mee. We meten politieke voorkeur immers door middel van verkiezingen. Als je politieke voorkeur dus mee zou nemen in dit verhaal, zou je alleen de politieke voorkeuren weten van inwoners die juist stemmen bij verkiezingen.

Second-order elections

Veel van deze theorieën zijn gebaseerd op landelijke verkiezingen en verkiezingen buiten de EU. Dat betekent dat we bij de Europese Parlementsverkiezingen nog rekening moeten houden met de politieke arena die de Europese Unie heet. Door de jaren heen is het 'second-order elections' begrip vaak gebruikt om de Europese Parlementsverkiezingen te omschrijven. In 1980 werden de eerste analyses van de Europese Parlementsverkiezingen gepubliceerd. Hierin maakten de onderzoekers een onderscheid tussen first-order elections, de nationale verkiezingen die de burger al kende en populair waren, en second-order elections, de nieuwe Europese verkiezingen en regionale of andere kleinschalige verkiezingen. Second-order elections worden bestempeld als verkiezingen die men minder belangrijk vindt, omdat ze het effect op het dagelijks leven minder groot inschatten. De opkomst daarbij ligt vaak lager en de stemmen gaan meer uit naar partijen met extremere ideologieën die zich in de periferie van het politieke systeem bevinden. Het feit dat de Europese Parlementsverkiezingen nog relatief nieuw zijn en daarnaast ver van de Nederlandse burger afstaat in vergelijking met de nationale verkiezingen, zou dus kunnen verklaren dat de opkomst lager is.

De opkomstgraad bij de Europese Parlementsverkiezingen van 2019 per Nederlandse gemeente (%). Bron: auteur

Schaalniveau

De vraag is hoe we al deze kennis van buitenlandse en supranationale verkiezingen vertalen naar Nederland. In onderzoeken tot de twintigste eeuw keken we vooral naar het Europees electorale landschap op een landelijk niveau. Later bleek dat dit geen eer deed aan de regionale verschillen binnen de EU-lidstaten. In recentelijke onderzoeken werden de opkomstgraden van de Europese Parlementsverkiezingen vergeleken op NUTS-3 niveau. In Nederland vertalen we deze tot de COROP-regio's.

In deze onderzoeken wordt dus gekeken naar de gemiddelde opkomstgraad per COROP-regio. Maar als we op een kleinere schaal kijken, zien we dat de opkomst van de gemeentes binnen deze COROP-regio's aanzienlijk verschillen. Zo behoren het Waddeneiland Texel en de gemeente Den Helder tot dezelfde COROP-regio, terwijl Den Helder een opkomstgraad heeft van 33% en Texel van 57,3%. De laagste opkomstgraad kan men vinden in Noord-Brabantse Rucphen (26,3%) en de hoogste op het Waddeneiland Schiermonnikoog (80,4%).

Het gemeentelijke niveau is dan ook de kleinste schaal waarop we kunnen kijken. Bewoners van Nederland staan ingeschreven bij een gemeente, binnen deze gemeente moeten zij dan ook stemmen op de parlementsverkiezingen. Aan de hand hiervan worden opkomstgraden dus op gemeentelijke schaal berekend. Als we achter de belangrijkste indicatoren willen komen, die bepalen of Nederlanders wel of niet stemmen, moeten we deze op gemeenteniveau met elkaar vergelijken.

Wat bepaalt het Europees stemgedrag van de Nederlandse burger?

Om de gemeentes met elkaar te vergelijken heb ik een regressie gebruikt binnen ArcMap 10.0. Door middel van een Ordinary Least Square analysis en een geografisch gewogen regressie, kon ik de indicatoren naast elkaar leggen om te kijken welke indicatoren een significant verband hebben met de opkomstgraad per gemeente en in welke regio's dit verband het sterkste is.

Het feit dat we werken met een gemeentelijk schaalniveau betekent wel dat we alleen kunnen werken met indicatoren die op deze schaal verkrijgbaar zijn en daarnaast overeenkomen met de indicatoren uit eerder voltooid onderzoek. In totaal komen daar zestien indicatoren uit, verdeeld over zes algemenere factoren: demografisch, economisch, sociaal, cultureel, mentaal en geografisch (Tabel 1).

Tabel 1 - Indicatoren die mogelijk de opkomstgraad bij verkiezingen beïnvloeden.

Factor	Indicator
Demografisch	Hoeveelheid inwoners tussen de 40 en 50 jaar
	Gemiddelde leeftijd
	% mannen
Economisch	Mediaan inkomen per huishouden
	Netto inkomen per huishouden
	% inwoners met een uitkering
	% werkloosheid
	EU investering per persoon (in euro's per jaar)
Sociaal	% inwoners betrokken bij vrijwilligerswerk
	% inwoners die dagelijks eenzaamheid ervaren
	% eenpersoonshuishoudens
	% hogeropgeleiden (HBO/universitair)
Cultureel	% van inwoners die actief religieus zijn
	% van inwoners met een migratieachtergrond
Mentaal	% inwoners die hun welzijn als goed of heel goed beoordelen
Geografisch	Populatie dichtheid

Tabel 2 - Indicatoren met een zwakke tot sterke relatie met de gemeentelijke opkomst bij de EP verkiezingen van 2019 volgens een Pearson's correlatie

Indicator	Sterkte van de relatie met de opkomst	Factor
Welzijn	0,592	Mentaal
Educatie	0,529	Sociaal
Vrijwilligerswerk	0,399	Sociaal
Eenzaamheid	0,395	Sociaal
Mediaan inkomen	0,315	Economisch
Religie	0,206	Cultureel

Van deze zestien indicatoren zien we dat er zes een zwak tot sterk verband hebben met de opkomstgraad van de gemeentes bij de Europese Parlementsverkiezingen van 2019: ervaren welzijn, hoogte van opleiding, betrokkenheid bij vrijwilligerswerk, ervaren eenzaamheid, mediaan inkomen en betrokkenheid bij religie (tabel 2).

Daarnaast blijkt dat elk van deze indicatoren een significante relatie tot de opkomstgraad heeft behalve ervaren eenzaamheid. Elke indicator heeft een positieve relatie met de opkomstgraad. Een beter welzijn bevordert de opkomstgraad, evenals een hogere educatie, een hoger percentage burgers dat vrijwilligerswerk doet en een hoger mediaan inkomen. Alleen religie blijkt in Nederland een negatief verband te hebben met de opkomstgraad, ondanks dat eerder onderzoek het tegendeel beweerde. Hoe hoger het percentage burgers die actief betrokken zijn bij een religie, hoe lager de opkomstgraad per gemeente is (tabel 3).

Internationale politiek begint aan de keukentafel, bij de voetbalvereniging en in het klaslokaal

Met deze indicatoren kunnen we de opkomst per gemeente aan de hand van de geografisch gewogen indicatoren voor ongeveer 62% verklaren, met name in het noordwesten van Noord-Brabant werkt de cocktail van deze indicatoren goed om de opkomst te voorspellen. Dat betekent dat gemiddeld per gemeente nog 38% van de opkomstgraad te verklaren valt. Er is een grote kans dat we hier de eerdergenoemde politieke factoren bij zouden kunnen gebruiken. Als we deze factor in de toekomst mee willen nemen, zullen we dus wel een manier moeten vinden om deze te meten, zonder alleen te kijken naar de stemuitslagen bij andere verkiezingen. Hiernaast hebben we eerder gezien dat als we stemgedrag op een kleinere schaal bekijken, de data te heterogeen lijken te zijn om samen te nemen tot een gebied. Zo bleek de spreiding van de opkomstgraad per COROP-regio hoog ten opzichte van het landelijke gemiddelde en de opkomstgraad per gemeente aanzienlijk verschillend binnen elke COROP-regio. Het zou dus goed kunnen, dat de opkomstgraad per wijk of zelfs per straat heel anders kan zijn. Beide kritiekpunten vragen om kleinschaliger onderzoek met meer kwalitatieve methoden.

Aan de andere kant heeft deze 62% wel een duidelijke boodschap. Het rijtje met de vijf significante indicatoren (ervaren welzijn, hoogte van opleiding, mediaan inkomen en religie) vertelt ons dat het vooral de sociaal culturele omgeving is van de Nederlandse inwoner die hem wel of niet laat stemmen. Het zijn de connecties die hij of zij heeft die het grootste belang hebben, ofwel het contact

Tabel 3 - Indicatoren met een significantie relatie met de gemeentelijke opkomst bij de EP verkiezingen van 2019 volgens een geografisch gewogen regressie

Variabele	Coëfficiënt	Standaardfout	T-toets	Kans	Variantie-inflatie-factor (VIF)
Intercept	5,252	8,128	0,646	0,518	-
Welzijn	0,106	0,046	2,336	0,020	1,377
Educatie	0,441	0,034	2,340	0,000	1,218
Vrijwilligerswerk	0,457	0,060	7,819	0,000	2,165
Eenzaamheid	-0,084	0,100	-0,092	0,359	2,668
Mediaan inkomen	0,038	0,011	3,412	0,001	1,454
Religie	-0,078	0,015	-5,036	0,000	1,216

met de buitenwereld en binnenshuis. Met deze kennis kunnen we gemeentes het advies geven om meer te werken aan het sociale vangnet van de burger en zich harder in te zetten voor de sociale participatie binnen hun wijken en buurten. Zoals het begrip second order elections onderstreept staat de Europese politiek ver de gemiddelde EU-burger af, maar daarom blijkt het juist zo belangrijk om deze door middel van sociale netwerken dichtbij te halen. Willen we de democratische legitimiteit van de Europese Unie verbeteren, dan zullen we dus klein moeten beginnen. Internationale politiek begint aan de keukentafel, bij de voetbalvereniging en in het klaslokaal. Laten we daar investeren.

Literatuurselectie

- Blais, A., Galais, C., & Coulombe, M. (2019). The effect of social pressure from family and friends on turnout. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(9), 2824-2841.
- Reif, K., & Schmitt, H. (1980). Nine second order national elections—a conceptual framework for the analysis of European Election results. *European journal of political research*. 8(1). 3-44.
- Flavin, P. & Keane, M. J. (2012). Life satisfaction and political participation: Evidence from the United States. *Journal of Happiness Studies*. 13(1). 63-78.
- Schmeets, H. (2013). Het belang van religie voor sociale samenhang. *Bevolkingstrends*. december 2013.
- Schraff, D. (2014). Buying turnout or rewarding loyalists? Electoral mobilization and EU structural funding in the German Länder. *European Union Politics*. 15(2). 277-288.

Suzanne Akkerhuis (suzanneakkerhuis@gmail.com) is master studente Conflicts Territories & Identities aan de Radboud Universiteit. Ze specialiseert zich in de electorale geografie en geopolitiek van Europa. Dit artikel schreef zij aan de hand van haar bachelor scriptie: *Why the Dutch (didn't) vote; a GIS regression analysis on indicators influencing the voting turnout of Dutch municipalities during the European Parliamentary elections of 2019.*

De vergaderzaal van het Europees Parlement in Straatsburg, Frankrijk. Bron: Frederic Köberl (Unsplash)

